

อธิปไตย 3

จํานงค์ ทองประเสริฐ*

ทุกคนที่เกิดมาในโลกแล้ว ไม่มีใครเลยที่ไม่ต้องการเป็นใหญ่เป็นโต ที่ต้องพยายามศึกษาหาความรู้และพยายามต่อสู้กับชีวิตและการงาน ก็โดยมีความหวังว่าเพื่อจะได้เป็นใหญ่เป็นโต เป็นผู้มีความเกียรติยศ มีชื่อเสียงโด่งดังด้วยกันทั้งนั้น ทุกคนจึงต่างก็พยายามแข่งขันต่อสู้กันเพื่อ “ความยิ่งใหญ่” หรือ “ความเป็นใหญ่” ยิ่งถ้าหากได้กลายเป็น “ผู้ยิ่งใหญ่” เพียงคนเดียวในโลก ก็ยิ่งจะมีความภาคภูมิใจเป็นพิเศษ บางคนหวังจะเป็น “เจ้าโลก” คือเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก แต่ในที่สุดก็ปรากฏว่าไม่ทันเป็นเจ้าโลก ก็ต้องมีอันเป็นไปเสียก่อน

“ความเป็นใหญ่” นี้ ตรงกับคำในภาษาบาลีว่า “อธิปไตย” หรือที่เราใช้ว่า “อธิปไตย” นั้นเอง ในด้านการเมืองเรามีการปกครองกันในหลายรูปแบบ ถ้าเป็นการปกครองที่ถือคนคนเดียวเป็นใหญ่ ไม่ว่าจะ เป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือระบอบเผด็จการก็ตาม เราเรียกว่า “เอกราธิปไตย” คือการปกครองที่มีคนเดียวเป็นใหญ่

ถ้าหากการปกครองนั้นเป็นการปกครองที่เป็นคณะบุคคลร่วมกันปกครอง อำนาจมีได้อยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หากขึ้นอยู่กับคณะบุคคล ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องประชุมปรึกษากันก่อนว่าจะทำอะไร อาจเป็นไปได้ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ การปกครองแบบนี้ เราเรียกว่า “คณะธิปไตย” คือการปกครองที่ถือคณะบุคคลเป็นใหญ่ โดยจะมีบุคคลคณะหนึ่งที่ผืนนี้กำลังกันรักษาอำนาจการปกครองไว้อย่างเหนียวแน่น

การปกครองอีกแบบหนึ่งซึ่งถือว่าประชาชนเป็นใหญ่ เราเรียกว่า “ประชาธิปไตย” เพราะถือว่าเป็นการปกครอง “โดยประชาชน ของประชาชน และเพื่อประชาชน” การปกครองในระบอบนี้ ประชาชนจะต้องรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ไม่ใช่ต้องการแต่สิทธิอย่างเดียว แต่พอถึงคราวที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่กลับเพิกเฉยต่อหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ ซึ่งถ้าหากเป็นอย่างนี้ ประชาธิปไตยก็ไม่ได้

* ศาสตราจารย์พิเศษ ราชบัณฑิต สาขาศรีธรรมศาสตร์ ประจำราชบัณฑิตยสถาน

ถ้าหากบ้านเมืองใดเกิดบ้านแตกสาแหรกขาด ไม่มีใครเคารพในดับทกกฎหมาย ซึ่งเราเรียกว่า “บ้านเมืองไม่มีชื่อไม่มีแป” อันหมายถึงว่า แม้จะมีกฎหมายก็เสมือนไม่มีกฎหมาย ใครอยากทำอะไรทำได้โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ปราศจากความเมตตากรุณาต่อกัน คนมีปัญญามากก็จะหลอกลวงคนมีปัญญาน้อย คนมีกำลังมากก็จะรังแกคนที่กำลังน้อย บ้านเมืองก็จะเต็มไปด้วยความวุ่นวายเดือดร้อน กฎหมายก็ไม่มีความหมายอะไร คนก็จะใช้ “กฎหมาย” แทนกฎหมายอย่างนี้เราเรียกว่า “อนาธิปไตย” คือการปกครองที่ไม่มีใครเป็นใหญ่แล้ว

การปกครองไม่ว่าจะเป็นแบบเอกราธิปไตย คณาธิปไตย หรือประชาธิปไตย ก็ตาม จะไม่มีความหมายอะไรเลย ถ้าหากกฎหมายไม่ให้ความเป็นธรรมแก่สังคมและผู้ปกครองไม่มีคุณธรรม ไม่ยึดมั่นตามดับทกกฎหมายอย่างเคร่งครัดหรือบางทีก็มี 2 มาตรฐานบ้าง หลายมาตรฐานบ้าง

“อธิปไตย” ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นอธิปไตยหรือความเป็นใหญ่ในทางการเมือง ส่วนในทางพระพุทธศาสนานั้น ท่านแบ่งเรื่อง “อธิปไตย” หรือความเป็นใหญ่นี้ออกเป็น 3 ชนิดด้วยกันคือ

1. อุตตธาธิปไตย หมายถึง การถือเอาตนเป็นใหญ่คือการชอบทำอะไรตามใจตัวหรือเอาแต่ใจตัวเองหรือจะพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือการถือเอาอารมณ์ตนเป็นใหญ่หรือพวกเจ้าอารมณ์ ในฐานะที่มนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม จำเป็นจะต้องอยู่ร่วมกันในสังคม การที่จะทำอะไร จะเอาแต่ใจตัวเองอย่างเดียวไม่ได้ เพราะคนเราย่อมมีความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ กัน อย่างภาษาพระท่านว่า “นานาจิตตัง” ถ้าเราจะถือแต่ใจเราเป็นใหญ่ คนอื่นเขาก็ย่อมมีสิทธิที่จะถือใจเขาเป็นใหญ่ได้เช่นเดียวกัน เมื่อต่างคนต่างถือเอาตนเป็นใหญ่ ต่างคนก็ต่างจะเอาแต่ใจตัว ก็ย่อมก่อให้เกิดความขัดเคืองกัน การทะเลาะวิวาทและต่อสู้ประหัตประหารกันที่สุดในที่สุด อย่างน้อยที่สุด คนที่ทำอะไรเอาแต่ใจตัวเองนั้น ย่อมไม่เป็นที่พึงปรารถนาของใคร ไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย เพราะเป็นคนเจ้าอารมณ์ เดี่ยวอารมณ์ดี เดี่ยวอารมณ์ร้าย เอาใจยาก แต่ในด้านดีก็มีเหมือนกัน ถ้าหากเราเป็นคนดีมีคุณธรรม เราจะทำความดี ก็ไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะมีคนอื่นเขาต่อแค้นแค้นเราว่าใครหรือไม่ เมื่อเราเห็นว่าเป็นความดีแล้ว แม้ใครจะว่าเราครี ไม่ทันโลก เราก็ไม่ต้องไปคำนึงถึงคำกล่าวหาของคนพาลเช่นนั้น เมื่อเราเห็นว่าการดีมีสุรา การสูบบุหรี่ ฯลฯ เป็นอบายมุข ไม่ใช่สิ่งที่ดีงาม เราก็ไม่ประพฤตินหรือปฏิบัติอย่างที่คนอื่น ๆ เขากำลังทำกัน อย่างนี้ชื่อว่า เราเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้นคำว่า “อุตตธาธิปไตย” จึงอาจเป็นได้ทั้งในด้านดีและด้านไม่ดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางด้านจิตใจและภูมิธรรมของคน

2. โลกาธิปไตย หมายถึงการเอาโลกเป็นใหญ่ถือความนิยมของสังคมเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงว่าการกระทำเช่นนั้นจะดีงามหรือเหมาะสมหรือไม่ เห็นว่าเขาทำอะไรกัน ก็พลอยทำตามเขาไปอย่างนั้นเองแล้วแต่ “พวกมากลากไป” ไม่เป็นตัวของตัวเอง มักเป็นคนที่ไม่มีความคิด คำว่า “โลกาธิปไตย”

นั้น รวมไปถึง “ประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นระบอบการปกครองทางการเมืองด้วย การปกครองแบบประชาธิปไตยต้องถือความเห็นของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก แต่ประชาชนก็หาใช่มีความรู้ความสามารถเสมอเหมือนกันทุกคนไม่ บางคนก็มีปัญญามาก บางคนก็มีปัญญาน้อย ชาวโลกหรือสังคมเขาทำอะไรกัน ก็พลอยเห่อตามเขาไปด้วย อย่างเมื่อเร็วๆ นี้ สังคมเขาเห่อ “ไปงขาม” กัน ซึ่งความจริงเป็นหินควออร์ตนั่นเอง แต่พอคนเกิดนิยมไปงขามขึ้นมาไปงขามก็คือหินควออร์ตชนิดที่ไม่มีค่าอะไรมากนัก แต่เมื่อคนเกิดนิยมกันมาก ก็เลยกลายเป็นของมีค่าไป บางเมื่ตราค่าตั้งหลายร้อยบาท ทั้งๆ ที่ความจริงเกือบไม่มีค่าอะไรเลย คนที่ไม่มีหลักยึดเหนี่ยวของตัวเองมักจะชอบทำอะไรเอาอย่างเขา ไม่มีลักษณะเป็น “ผู้นำ” มีแต่ลักษณะที่จะเป็น “ผู้ตาม” อยู่ตลอดเวลา การปกครองแบบ “ประชาธิปไตย” ก็จัดอนุโลมอยู่ใน “โลกาธิปไตย” นี้แหละ การปกครองโดยถือมติของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลักนั้น ความจริงก็มีส่วนดีอยู่บ้าง ถ้าหากประชาชนเหล่านั้นเป็นผู้มีความรู้ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน แต่ถ้าหากคนส่วนใหญ่เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา การปกครองแบบ “ประชาธิปไตย” ก็ย่อมเป็นการปกครองที่สมบูรณได้ยาก ทั้งนี้เพราะคนส่วนใหญ่เหล่านั้นยังไม่มีความวิจรรณญาณที่จะตัดสินว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรชอบธรรม อะไรไม่ชอบธรรม บางทีก็อาจกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองของคนหมู่น้อย ซึ่งมีสติปัญญาสูงกว่า บุคคลเหล่านี้อาจใช้ความรู้ของตนที่มีเหนือประชาชนทั่วไป และคิดปะปนการพูด พูดชักชวนให้ประชาชนส่วนใหญ่หรือบางส่วนพลอยเห็นจริงตามไปด้วย อย่างที่เราเรียกว่า “ปลุกระดมมวล เมื่อปลุกขึ้นมาแล้ว ก็ช่วยกันระดมกำลังที่มีอยู่นั้นก่อให้เกิดความวุ่นวายเดือดร้อนแก่ประชาชนและประเทศชาติไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าการปกครองแบบถือคนส่วนมากเป็นหลัก หรือ “โลกาธิปไตย” นั้นไม่จำเป็นต้องดีเสมอไป หรือบางคนอยากจะทำความดีอยากจะทำบุญกุศล แต่ในการทำนั้นเป็นการ “ทำเอาหน้า” อยากให้เขาโฆษณาว่าตนเป็นคนใจบุญอยากให้คนเขาสรรเสริญ หรือถ้าหากไม่ทำความชั่ว ก็ไม่ใช่เพราะเกรงกลัวว่าจิตใจของเราจะชั่วช้าดอก หากเป็นเพราะเกรงว่าคนอื่นเขาจะติฉินนินทาเท่านั้นเอง แต่ถ้าหากคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นคนดี เราทำตามอย่างคนดีเหล่านั้น อย่างนี้ก็เป็ผลดีเหมือนกัน ข้อเสียก็ตรงที่ว่า การถือโลกเป็นใหญ่อย่างนี้ ผู้เป็นใหญ่มักไม่เป็นตัวของตัวเอง คอยแต่จะฟังความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่เสียก่อน ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า และอาจมีผลร้ายต่อสังคมมากทีเดียว

3. ธรรมาธิปไตย หมายถึง การถือธรรมะเป็นใหญ่ การกระทำอะไรที่ ভালไปแล้ว ย่อมมีผลสะท้อนออกมา 2 รูปแบบเสมอไป คือ จากพวกที่เห็นด้วย ก็จะบอกว่า “ดี” และพวกที่ไม่เห็นด้วยก็จะต้องบอกว่า “ไม่ดี” เช่นกัน การที่จะตัดสินใจให้เด็ดขาดลงไปว่า แคไหนดี แคไหนชั่วนั้น ทำไม่ได้ เพราะไม่มีการแบ่งเขตที่แน่นอนอะไรก็ตามที่เมื่อทำลงไปแล้ว ตัวผู้ทำก็ไม่เดือดร้อน ผู้อื่นหรือสังคมก็ไม่เดือดร้อน วิทยุชนคือนักปราชญ์ที่มีศีลธรรมมีคุณธรรมสูงก็สรรเสริญ อย่างนี้เรียกว่าเป็น “บุญ”

เพราะ “บุญ” เป็นชื่อของความสุข ตรงกันข้ามอะไรก็ตาม เมื่อทำลงไปแล้ว ตัวเองแม้จะไม่เดือดร้อน แต่ถ้าหากผู้อื่นหรือสังคมต้องเดือดร้อนและวิญญูชนไม่สรรเสริญ อย่างนี้ต้องอนุโลมว่า “ไม่ดี” ผู้ที่จะทำความดีหรือละความชั่วจำเป็นต้องทราบเสียก่อนว่าความดีคืออะไร ความชั่วคืออะไร เมื่อเราเข้าใจความหมายของคำว่า ความดี ความชั่ว แล้ว เราก็จะได้เลือกปฏิบัติได้ถูกต้อง

ผู้ที่ยึดถือธรรมะเป็นใหญ่ในการปกครอง ย่อมชื่อว่าเป็นนักปกครองที่ดี มีความเมตตากรุณา ไม่มีอคติความลำเอียงไม่ว่าจะเป็นเพราะรัก เพราะเกลียด เพราะกลัว หรือเพราะเขลาก็ตาม ไม่ถือเอาแต่ใจตนเป็นหลัก และไม่ถือตามอย่างโลกเขาเสมอไป อย่างเด็กหนุ่มผู้ชาย สมัยหนึ่งไว้ผมยาวประป่า เพราะเราเรียกกันว่า “ฮิปปี” เมื่อมองดูข้างหลังแล้ว บางทีไม่ทราบว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ถ้าผู้ชายคนใดไว้ผมสั้นก็เห็นว่าเซย ไม่ทันสมัย เด็กหนุ่มๆก็เลยพลอยเอาอย่างกัน การเอาอย่างกันโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะวัฒนธรรมของตนและความเหมาะสมถือเป็นแบบ “โลกาธิปไตย” พอเขาเลิกแห่กันก็พลอยเลิกด้วย

แต่ธรรมะนั้นเป็นความดี และเมื่อเป็นความดีก็ย่อมเป็นความดีทุกยุคทุกสมัย ทนต่อการพิสูจน์เป็นความดีนิรันดร ผู้ที่ถือธรรมะเป็นหลักในการครองชีวิต ย่อมเป็นตัวของตัวเอง มีวิจรรณญาณพิจารณารู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว มีสติอยู่เสมอ เมื่อทราบว่าการกระทำอย่างนั้นเป็นความชั่ว แม้จะมีคนเป็นจำนวนมากเขาประพฤติปฏิบัติกัน ก็ไม่พลอยปฏิบัติไปตามเขา เมื่อตนพิจารณาเห็นว่าอะไรเป็นคุณงานความดี แม้คนส่วนใหญ่จะไม่ประพฤติปฏิบัติกันเช่น การดื่มสุรา เบียร์ หรือการสูบบุหรี่ เล่นการพนัน ซึ่งถือว่าเป็น “อบายมุข” เพราะเป็นต้นทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อมเสียชื่อเสียงวงศ์สกุล อย่างนี้เราก็ไม่ประพฤติปฏิบัติตามเรียกว่าถือธรรมะเป็นหลักใจในการประพฤติปฏิบัติเป็น “ธรรมาธิปไตย” “ธรรมะ” จึงนับว่าเป็นพื้นฐานแห่งจิตใจของคนทุกคน ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะมีอาชีพอะไรก็ตาม ถ้าเขายึดธรรมะเป็นใหญ่แล้ว หากเป็นครูก็เป็นครูที่ดี เป็นพ่อแม่ก็ชื่อว่าเป็นพ่อแม่ที่ดี เป็นลูกก็เป็นลูกที่ดี เป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ก็ชื่อว่าเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองที่ดี ฯลฯ

ในเรื่อง “ความเป็นใหญ่” หรือ “อธิปไตย” ทั้ง 3 แบบ ดังที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า “ธรรมาธิปไตย” คือการถือธรรมะเป็นใหญ่นั้นนับว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ดังนั้นเราจึงควรนำเอา “ธรรมะ” มาใช้ในการปกครองไม่ว่าจะเป็นการปกครองระบอบใดก็ตาม ถ้าหากมี “ธรรมะ” เป็นหลัก หรือเป็นแบบ “ธรรมาธิปไตย” สังคมและประเทศชาติก็ย่อมเต็มไปด้วยความสงบสุข ไม่มีการทะเลาะวิวาทหรือต่อสู้กัน ทุกคนก็มีธรรมะประจำใจ มีจิตใจเมตตากรุณาต่อกัน คอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สังคมก็จะมีแต่ความอบอุ่น มีความสงบสุข และเมื่อสังคมมีความสงบสุข เราซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ก็ย่อมมีความสุขไปด้วย ถ้าหากสังคมเดือดร้อน ตัวเราซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็จะ

พลอยเดือดร้อนตามไปด้วยเช่นกัน การปกครองแบบ “ธรรมาธิปไตย” คือ ถือธรรมะเป็นใหญ่ จึงเป็น
สิ่งนำปรารถนาในทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในบ้าน ในครอบครัว ในโรงเรียน ในวิทยาลัย ใน
มหาวิทยาลัย ในประเทศชาติ หรือแม้แต่ในโลกก็ตาม และเป็นสิ่งนำปรารถนาในทุกกาลเวลาอีกด้วย

